

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ – ΚΡΙΤΙΚΗ

Νέον πάλιν περικαλλές κατασκευάσμα διέλαμψεν ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὸ μέσον τοῦ γλωσσικοῦ στερεώματος· εἰς τὰ δυσαρθρήματα τῆς καινοφανοῦς ἐπινοίας μεγαλοπρεπῆ πλαστουργήματα προσετέθη καὶ ἄλλο, οὐχ ἤττον περιλάμπρον· τοῦτο δὲ εἶναι ἡ *Προβληματική*.

Οὕτω πρὸς πολλοὺς ἄλλοις ἀναγινώσκειται ἐν τινι πραγματεία «ἡ προβληματική τῆς ὑπάρξεως», «ἡ προβληματική τῆς ψυχῆς», «ἡ προβληματική τοῦ ἀτόμου», «ἡ προβληματική τῶν διαλόγων» κττ. Εἶναι δὲ *προβληματική* κατὰ λέξιν μετάφρασις τοῦ problematic (ἐκ τοῦ ἡμετέρου *προβλήματος*), δι' οὗ δρου δηλοῦται ἡ ἄγνοια καὶ ἀπορία, ἡ δυσκολία καὶ ἀμφιβολία, ἡ παρουσία προβλήματος, ἡ, κάλλιον εἰπεῖν, τὸ *προβληματῶδες*, καθὰ ἔγραφεν ἀοίδιμος σοφὸς καθηγητής. Πλὴν ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ *προβληματική*· ἐὰν δὲ ὑπῆρχε, θὰ ἐσήμαινεν οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν *προβληματικὴν μέθοδον*, τὴν μέθοδον τοῦ συνορᾶν τὸ πρόβλημα.

Ἴσως τις ἐνιστάμενος θὰ εἴπῃ· ναί, δὲν ὑπάρχει παρ' ἀρχαίοις τὸ *προβληματική*, ἀλλ' ὑπάρχουσι τὰ ἐπίθετα *ἀπορηματικός*, *ἀπορητικός*, καθ' ἃ δύναται νὰ λεχθῆ *Προβληματική* κατὰ τὸ *Κριτική*. Καὶ εἶναι μὲν ἡ τοιαύτη παρατήρησις πολὺ ὀρθή, ἀλλ', ὡς ἤδη ἐλέχθη, *προβληματική* θὰ ἐσήμαινε τὴν *μέθοδον τοῦ ἀπορεῖν* καὶ οὐχὶ τὴν ἀπλήν ἀπορίαν¹. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὁ τὴν ἀπορητικὴν μέθοδον εἰσαγαγὼν πρῶτος δαιμόνιος Ἀριστοτέλης δὲν μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ταύτην, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς λέγει «ἀπορῆσαι δεῖ πρῶτον», «τὸ διαπορῆσαι καλῶς», «ἡ τῆς διανοίας ἀπορία», «τὰς δυσχερείας θεωρεῖν πρότερον» κἄ.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν «Μετὰ τὰ φυσικά», ἔνθα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς τοιαύτης μεθόδου, παρατηρεῖ ὁ Σταγίριτης ὅτι «ἀνάγκη πρὸς τὴν ἐπιζητουμένην ἐπιστήμην ἐπελθεῖν ἡμᾶς πρῶτον, περὶ ὧν ἀπορῆσαι δεῖ πρῶτον» (εἶναι ἀνάγκη πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ζητουμένης ἐπιστήμης νὰ κάμωμεν κατ' ἀρχὰς λόγον περὶ τῶν ἀποριῶν, τὰς ὁποίας πρέπει κατ' ἀρχὰς νὰ προβάλωμεν). Καὶ ἐπάγεται «ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργον τὸ διαπορῆσαι καλῶς· ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστὶ, λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν» (=εἰς τοὺς θέλοντας νὰ λύσουν τὰς ἀπορίας τῶν εἶναι πολὺ ὠφέλιμον νὰ διαγνώσουν τὰς ἀπορίας· διότι ἡ ἐπακολουθοῦσα ἄρσις τῶν δυσκολιῶν (ἀμφιβολιῶν) εἶναι λύσις τῶν προηγουμένως προβληθεισῶν ἀποριῶν, εἶναι δὲ ἀδύνατον νὰ λύσῃ τις τὸν δεσμόν, ἂν ἀγνοῇ αὐτόν).

1) Ἀτυχῶς δὲν δίδεται προσοχὴ οὔτε εἰς τὰ πράγματα οὔτε εἰς τὴν γλώσσαν. Ὁ λέγων «προβληματική» γράφει καὶ ἄλλα παράδοξα, οἷα τὰ «ἐρμηνεῖα ἀξονικῶν . . . θεμάτων», «ἤρκεσεν ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου», «συμμόρφωσις πρὸς τὰ κρατοῦντα», «ἡ δυνατότης περὶ τοῦ ἀποφασίζεῖν», ἡ «ἐξήγησις περὶ τῆς δραματικῆς τέχνης», «ἡ ἄγνοια περὶ τῶν σπουδαίων» «ὁ διάλογος πολιορκεῖ πάντα τὰ θέματα».

Ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος θαυμασία μέθοδος, τῆς τὴν μεγάλην ἀξίαν ἀνωμολόγησαν καὶ ἐφήρμοσαν νεώτεροι φιλόσοφοι, ἔγκριται ἐν τῷ ἐμβαθύνειν καὶ εἰσχωρεῖν εἰς τὰς δυσκολίας, ὅσας ἐμφανίζει ἐκάστη ἐπιστήμη καὶ ἕκαστον θέμα. Ἡ κατανόησις δηλαδὴ τῶν δυσχερειῶν ἐγείρει ἀπορίας καὶ προβάλλει ἐρωτήματα, ὧν ἡ ὑπερνίκησις εἶναι αὐτὸ τοῦτο λύσις τοῦ ἀναφυέντος προβλήματος. Ἐν ἄλλοις λόγοις πρὸς λύσιν οἰουδήποτε προβλήματος πρέπει πρότερον νὰ διαγνωσθῶσιν αἱ δυσκολαὶ αὐτοῦ, νὰ προβληθῶσιν ἀπορίαι καὶ ἐρωτήματα.

Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀπορητικὴ μέθοδος καὶ ἄλλο ἢ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἐφαρμογὴ αὐτῆς, τουτέστιν αἱ ἐπὶ μέρους ἀπορίαι. Καὶ ἂν λοιπὸν λεχθῇ κακῶς ¹ προβληματικὴ (μέθοδος), αὕτη θὰ εἶναι ἄλλό τι ἢ τὰ καθ' ἕκαστον *προβλήματα*, καθ' ὄνπερ τρόπον ἄλλο εἶναι ἡ *Κριτικὴ* (ἐπιστήμη, μέθοδος) καὶ ἄλλο αἱ καθ' ἕκαστον κρίσεις.

*
* *

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἄγει αὐτομάτως εἰς τινὰ ἐπ' ἐσχάτων γενομένην ἀτυχῆ φιλολογικὴν ζήτησιν. Ὁ ἀοίδιμος καθηγητὴς Χαρ. Χαριτωνίδης, ἐπιφανὴς γραμματικὸς καὶ κριτικὸς φιλόλογος, ἔγραψε πρὸ ἐτῶν ὅτι ὀρθὸν εἶναι νὰ λέγηται *Βιβλιοκρισία* ἢ *κρίσις βιβλίου*, οὐχὶ δὲ «κριτικὴ βιβλίου» διότι ἡ κριτικὴ εἶναι τέχνη ἢ ἐπιστήμη ἢ μέθοδος καὶ ἐπομένως διαφέρει τῆς ἐπὶ μέρους κρίσεως. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ Κριτικὴ μετὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς ἀποτελεῖ οὐσιώδη κλάδον τῆς Φιλολογίας καὶ ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἔρευναν τῶν χειρογράφων ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῶν ἀρχαίων κειμένων. Ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ καὶ δὴ καὶ τῇ φιλολογικῇ ὀρολογίᾳ ἡ λέξις *κριτικὴ* ἔχει εἰδικὴν καὶ περιωρισμένην σημασίαν, πολὺ διάφορον τῆς ἀπλῆς κρίσεως.

Εἶναι ἐσφαλμένη ἡ γνώμη ὅτι ἡ *κριτικὴ*, κατὰ παράλειψιν τοῦ *τέχνη* ἐπέχει θέσιν οὐσιαστικοῦ, καθὰ συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλα ἐπίθετα. Ἐσφαλμένως δὲ ἐπίσης στηρίζεται ἡ γνώμη αὕτη εἰς τὸ ὅτι ὁ Χαριτωνίδης γράφει «Κριτικὰ καὶ Γραμματικά», «Σύμμεικτα κριτικὰ» καὶ τὰ τοιαῦτα, διότι εἰς ταῦτα ἐξυπακούεται τὸ οὐσιαστικὸν *ζητήματα* ἢ *παρατηρήματα*. Ὅμοίως τὸ *ἐριστικὴ* (τέχνη) εἶναι διάφορον τοῦ *ἔρις* καὶ ἡ *ποιητικὴ* (τέχνη) τοῦ *ποίησις* καὶ ἡ *θεραπευτικὴ* (μέθοδος) τοῦ *θεραπεία*, κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἡ *Κριτικὴ* (ἐπιστήμη, τέχνη) εἶναι διάφορον τοῦ *κρίσις*. Πλὴν ἐκεῖνα (τὰ εἰς -ικὴ) δηλοῦσι τὰ γένη, εἰς ἃ ὑπάγονται ταῦτα (τὰ εἰς -σις) ὡς εἶδη.

Βεβαίως ἡ *Κριτικὴ* ἔχει περιεχόμενον τί ἄλλο παρὰ τὴν *κρίσιν* καὶ τούτου ἕνεκα θὰ ἠδύνατο κατὰ τινὰ περιστολὴν τῆς οἰκείας ἐννοίας νὰ τεθῇ ἀντὶ τῆς

---

1) Εἶπον κακῶς, διότι πρὸς δῆλωσιν τῆς μεθόδου ταύτης ὑπάρχει ἡ λέξις ἀπορητικὴ, ἡ ὑπομινησκούσα τὰς ἐκφράσεις τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἄλλως δὲ τοῦ ὅρου ποιοῦνται χρῆσιν καὶ ζῆνοι καὶ ἡμέτεροι, ὡς οἱ ἀείμνηστοι Θ. Βορέας καὶ Κ. Γεωργούλης.

άπλῃς κρίσεως· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο θὰ ἦτο πάντως οὐχὶ (ἀκριβῆς) χρῆσις ἀλλὰ τις τῶν καταχρήσεων, ἃς πρέπον εἶναι νὰ ἀποφεύγωμεν ¹.

Ἐνταῦθα ἴσως εἶναι πρόσφορον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ μειζοβάρβαρος λέξις *Technik* κακῶς μεταγλωττίζεται διὰ τοῦ *Τεχνική*, δηλαδὴ μένει ἀμετάβλητος καὶ οὐδὲν λέγει· οὐχ ἦττον ἄτοπος θὰ ἦτο ἡ ἀπόδοσις διὰ τοῦ *τέχνη*. Ἡ ὑποκειμένη εἰς τὸν ὄρον τοῦτον ἔννοια εἶναι ἡ τῆς *τεχνικῆς δεξιότητος* (ἐπιδεξιότητος), τῆς *ἐντέχνου κατασκευῆς* (παρασκευῆς)· οὕτω δὲ πως πρέπει νὰ μεταφράζηται.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Α

Εἶναι θλιβερόν ὅτι πολλοὶ νεώτεροι καὶ δὴ καὶ φιλόλογοι ἐλέγχονται συνήθως περιπίπτοντες εἰς ἀνεπιστάσιαν καὶ ὀλιγωρίαν οὐ μόνον περὶ τὰ πράγματα ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν. Ναί· εἶναι ἀφόρητος ἡ κάκωσις, ἣν ὑφίσταται ἡ ἔθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα καὶ ἄλλως καὶ ἔνεκα τῆς κακῆς μεταφράσεως τῶν ξένων ἢ ξενοφανῶν λέξεων.

Οἱ ἐκ τῶν ἄλλοδαπῶν βιβλίων ἀρυόμενοι ξένας γνώμας ἢ διδασκαλίας μιμοῦνται δουρικῶς οὐ μόνον τὸ ὕφος ἀλλὰ καὶ τὰς λέξεις τὰς ἑλληνικῆς μὲν πολλάκις καταγωγῆς οὐσας, ξενικὴν δὲ ἀμφίσειν προσλαβούσας. Οὕτω γράφεται «*παραδοσιακὴ γραμματικὴ*» (traditional grammar) ἀντὶ τοῦ ἢ παραδεδομένη ἢ κατὰ παράδοσιν γραμματικὴ· «ἢ *ἐπιφανειακὴ δομὴ*» (surface structure), ἀντὶ τοῦ ἢ κατ' ἐπίφασιν ἢ ἐπιπολαία ὕφῃ (κατασκευῆ)· «ἢ σημασιολογικὴ (!)» (semantico-syntactic) σχέσις ἀντὶ τοῦ ἢ σχέσις σημασίας καὶ συντάξεως ἔτι δὲ «*συγχρονικὴ (!) χρῆσις*». «*διαχρονικὴ (!) θεωρησις*» «*συγχρονικὸν ἐπίπεδον*» καὶ ὅσα ἄλλα. Τοιαῦτα δ' ὅμως εἰς -ικὸς ἐπίθετα καὶ τοιαῦται συνθέσεις πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται ὡς ἀλλότριαι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐπ' ἐσχάτων ἐπέδωκαν τὰ νεοπλάσματα *διαχρονικός, διακυβερνητικός, διακοινοβουλευτικός, διορθόδοξος* (διορθόδοξον συνέδριον) κ.ά., γενόμενα πιθανῶς κατὰ τὸ διεθνῆς, διεθνῆς πρὸς δήλωσιν τοῦ γενικοῦ χαρακτῆρος. Ἄλλ' ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τὴν τοιαύτην σχέσιν δηλοῖ ἢ διὰ συνθέτων ὀνομάτων ἀπὸ τοῦ παν- ἀρχομένων (πανημέριος (ὁ διαρκῶν ὅλην τὴν ἡμέραν), παννύχιος, πανελλήμιος, πανιώνιος, πανορθόδοξος κλπ.) ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον· τὸ ἰσχυρὸν, ἐπὶ παραδείγματος, διὰ παντὸς τοῦ χρόνου λέγει αἰῶνιον, αἰδιδιον.

Τί δὲ νὰ εἴπη τις περὶ ἐκφράσεων, οἷαι «τὸ ἀνοιγμα τοῦ ἑαυτοῦ του», (=ἡ ἀποκάλυψις, ἢ ἐκδήλωσις ἑαυτοῦ), «ἢ ἐμπραγμάτωσις τοῦ ἑαυτοῦ του»! (=ἡ τελείωσις ἑαυτοῦ), «ἢ ἐμπραγμάτωσις τοῦ χρέους» (=ἡ ἐπιτέλεσις τοῦ καθήκοντος)· «ὁ ἀναπληρωματισμός» (=ἡ ἀναπλήρωσις), ὡσεὶ ὑπῆρχε ῥῆμα «ἀναπληρωματίζω». Τί δὲ περὶ τοῦ «ἢ ὄψις ἐρᾶται τοῦ ἐρωμένου» ; ἐνῶ ἡ μὲν ὄψις

---

1) Ἀτυχῶς δὲν λείπουσιν οἱ ἀσμενίζοντες εἰς τῶν ὄρων τὴν κατάχρησιν. Χρῆσις εἶναι, ἐπὶ παραδείγματος, τὸ λέγειν «ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου διδάσκει *Θεολογίαν*», κατάχρησις δὲ τὸ «ὁ καθηγητὴς τοῦ δεῖνος Γυμνασίου διδάσκει εὐδοκίμως *Θεολογίαν*», ἐνῶ διδάσκει μόνον *Θρησκευτικά*.

ἐρᾶ, τὸ δὲ ἀντικείμενον ἐρᾶται, ἢ τοῦ «ἡ ὑπ' αὐτοῦ θεωμένη» ἀντὶ τοῦ θεωρουμένη· διότι τὸ θεῶμαι εἶναι μέσης καὶ οὐχὶ παθητικῆς διαθέσεως.

Ἔτι δεινότερον εἶναι τὸ θέαμα τῆς συντάξεως. Οὕτω γράφεται «ἔχει διαφύγει τοῦ κλοιοῦ τῆς σοφιστικῆς παιδείας»· «αἴσθημα περὶ τοῦ βάρους τῆς ὑπάρξεως», «δυνατότης περὶ τοῦ ζῆν», «ἄγνοια περὶ τῶν σπουδαίων» «ἀνακάλυψις περὶ τοῦ πῶς πρέπει. . .», «ἐξήγησις περὶ τῆς δραματικῆς μορφῆς»· «οὗτος δὲν εἶναι ξένος ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἀποτελεῖ τὴν προβληματικὴν τῆς ὑπάρξεως»!! (ὁ νοῶν νοεῖτω)· «τὸ ἔπος προδίδεται», «τὸ μοτίβον (sic) τῆς Ἰλιάδος», «ἡ μοντέρνα (sic) ψυχολογία», «ἡ πληρότης τῶν θεῶν» καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Πρὸς τί δ' ὅμως νὰ προχωρήσωμεν καὶ τί νὰ εἴπωμεν τελευταῖον, ἀφοῦ τέλος δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν γλωσσικὴν ἀτασθαλίαν. Ἄλλὰ πρὸς θεοῦ, ἐπὶ τέλους. Ἄς συνέλθωμεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἅς ἀναλογισθῶμεν ὅτι, ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν νὰ διαστρέφωμεν καὶ στρεβλώμεν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν κατὰ τοιοῦτον ἀνοικτίρμονα τρόπον, αὕτη θὰ πάθῃ ὅ,τι ὁ μυθολογούμενος θαλάσσιος θεὸς Γλαῦκος, πρὸς ὄνειδος καὶ καταισχύνην ἡμῶν τῶν συγχρόνων.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Νίπτρα

*Τοὺς πόδας αὐτουργῶν Χριστὸς τότ' ἔνιψε μαθητῶν,
λῦμα δ' ἅπαν τό ζῆν ἠδὲ κάθαρσις ἔφν.*

Κατὰ φύσιν

*Ὅτε Σόλων οὔθ' ἑπτὰ σοφῶν εἶμ'· οὔ με γὰρ ἔγνων,
γῆράσκω δ' αἰεὶ πόλλ' ἐπιληθόμενος.*

Μνήμη

*Ἦμαρ μὲν τελέσας οἴχῃ μακρόν τε καλόν τε,
σῶν δ' εὐεργεσιῶν οὐκ ἀπόλωλε χάρις.*

Εἰς χρυσοῦν γάμον καθηγητοῦ

*Πεντήκοντα θέρη κοὶ χεῖματα πενήκοντα
ἦγετε συζυγία συμμαχία τ' ἀγάπης·
χαίρετον, ὦ φίλω αἰδοίω, μεμαθηκότε, πάντα -
εἴτ' ἔαο ἢ χειμῶν—ὡς δόσις ἐστὶ θεοῦ.*